

LOKAL
UDVIKLINGS-
STRATEGI
FOR
LAG-BORNHOLM
2023-2027

Forord

Mange forbinder Bornholm med solskinsøen midt i Østersøen, en unik natur, røget sild og laks samt fremtidens energi-ø. Bornholm rummer nogle stedbundne ressourcer og ikke mindst en maritim arv, der i disse år er voldsomt udfordret, men hvor man i horisonten kan skimte nye muligheder.

De gode minder fra en skoletur, et håndskrevet brev eller postkort, er et forenklet billede af virkeligheden. Det ved vi, der bor og lever på Bornholm hver dag året rundt. Det, der giver liv og som får folk til at ville bosætte sig og leve et liv på Bornholm, og som i sidste ende også er det turisterne rejser efter, er et vitalt og levende samfund med gode rammebetingelser for at leve det meningsfulde liv. Her spiller en smuk natur, aktivt foreningsliv og erhvervsliv også en fremtrædende rolle.

Det er der skrevet mange fine visioner og mål om, men hvis der ikke kommer virkelighed og handling bag ordene, klinger branding og markedsføringen hult.

Lokale aktionsgrupper (LAG-er) er lokalt forankrede foreninger, som skaber udvikling og innovation i lokalsamfundene ved blandt andet at tildele tilskudsmidler til relevante projekter, der er båret af lokale ildsjæle, virksomhedsejere og foreninger. LAG-Bornholm modtager midler (2,6 mio kr i 2022), som både går til at støtte lokale projekter og drift af den lokale LAG-forening. Midlerne kommer direkte fra EU og administreres af Bolig- & Planstyrelsen,

Denne udviklingsstrategi er blevet udarbejdet på baggrund af en grundig evaluering af LAG-Bornholm, SWOT-analyser af lokalområdets udfordringer og potentialer samt aktiv borgerinddragelse og høring blandt lokale aktører. Disse udpeger de områder, indenfor hvilke vi vil bruge LAG- og FLAG-midler til at styrke og udvikle virkekraften, de stedbundne ressourcer og lokale kvaliteter og dermed gøre Bornholm til et bæredygtigt, levende samfund.

Indholdsfortegnelse

GENERELLE OPLYSNINGER OM DEN LOKALE AKTIONSGRUPPE	5
A. REDEGØRELSE FOR INVOLVERING AF LOKALSAMFUNDET I STRATEGIEN.....	6
Redegørelse for godkendelse af strategien	6
B. BESKRIVELSE AF ARBEJDSMETODERNE I DEN LOKALE AKTIONSGRUPPE.....	7
Formål med aktionsgruppens virke.....	7
Aktionsgruppens netværk og samarbejdskapacitet.....	7
Aktionsgruppens ressourcer og kompetencer.....	7
Aktionsgruppens vurdering af områdets potentielle ansøgere og aktører	8
C. BESKRIVELSE AF OMRÅDETS SITUATION	8
Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).....	8
Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.....	9
Særlige miljø- og eller klimamæssige forhold.....	10
Erhvervsstruktur - små, store virksomheder, iværksættere, arbejdspladser.....	10
Hvem bor i området.....	10
Kulturelle forhold - beskrivelse af særlige kendetegn for området.....	10
Bæredygtig udvikling og grøn omstilling.....	11
Særlige stedbundne ressourcer som forekommer vigtige for området.....	11
Giv en kort vurdering af særlige kendetegn, problemstillinger eller behov i området.	11
D. AKTIONSGRUPPENS VURDERING AF DE VIGTIGSTE LOKALE UDFORDRINGER OG POTENTIALER.....	12
E. UDVIKLINGSSTRATEGIENS VISION	13
F. UDVIKLINGSSTRATEGIENS INDSATSOMRÅDER OG MÅL.....	14
Lokale fødevarer og madkultur.....	14
Kunsthåndværk.....	14
Oplevelser, kultur og fællesskaber.....	15
Udviklingsstrategiens mål.....	15
Bæredygtig udvikling og grøn omstilling.....	15
Særligt fokus på EU-plan om social inklusion, kønsligestilling og unge.....	16
LAGs relation til CAP-plan forordningen	16
G. AKTIONSGRUPPENS EGNE PRIORITERINGSKRITERIER	16
1. Samarbejdsprojekter & frivillige.....	16
2. Nye muligheder for unge.....	17
3. Fremme af folkesundhed og trivsel.....	17
H. UDVIKLINGSSTRATEGIENS MÅLSÆTNINGER OG AKTIVITETER.....	17
H1 Erhvervsrettede mål og aktiviteter	18
H2 Mål og aktiviteter, der forbedrer rammevilkår.....	19
H3 Fiskerirelaterede mål og aktiviteter.....	21

BILAGSOVERSIGT	22
Bilag 1 Procesplan for involvering af lokalsamfundet i strategien.....	22
Bilag 2 SWOT-analyse for landdistriktet.....	22
Bilag 3 SWOT-analyse for det Blå Bornholm.....	22
Bilag 4 Visuel referat af aktørmøde og borgermøder	22
Bilag 5 Dokumentation for at udviklingsstrategien har været i høring hos Bornholms Regionskommune.....	22
Bilag 6 Dokumentation for høring blandt medlemmerne og deres godkendelse af udviklingsstrategien	22
Bilag 7 22	
KILDEOVERSIGT	22

GENERELLE OPLYSNINGER OM DEN LOKALE AKTIONSGRUPPE1 **Navn på lokal aktionsgruppe (ansøger)**

LAG-Bornholm 2022-2027

2 **Angiv om aktionsgruppen er en LAG, FLAG eller integreret LAG/FLAG**

Integreret LAG/FLAG

3 **Afgrænsning af aktionsgruppens geografiske område (kommuner, evt. øer samt region)**

Bornholms Regionskommune

4 **Aktionsgruppens adresse**

Gl. Rønnevej 17a, 3730 Nexø

5 **Aktionsgruppens CVR nr.**

43453149

6 **Aktionsgruppens Nemkonto nr.**

Regnr. 5471 - kontonr. 2383782

7 **Aktionsgruppens telefon nr.**

24208402

8 **Aktionsgruppens e-mail**

khp@lag-bornholm.dk

9 **Forperson for bestyrelsen**

Christian Prip

Storegade 9, 3700 Rønne

Telefon: +4747476508

E-mail cprip@fni.no

10 Underskrifter i henhold til gældende vedtægter

Forperson for bestyrelsen, Christian Prip

Næstforperson for bestyrelsen, Signe Koefoed

Bestyrelsesmedlem, Jakob Bondo Schultz

A. REDEGØRELSE FOR INVOLVERING AF LOKALSAMFUNDET I STRATEGIEN

Forud for selve strategiprocesen fik LAG-Bornholm foretaget en omfattende analyse af LAG-indsatsen på Bornholm for perioden 2015-2021, der har dannet fundament for denne strategi.

Der er i perioden august 2022-december 2022 gennemført en omfattende inddragelse af det bornholmske lokalsamfund om udviklingen af den nye strategi. Aktørerne omfatter aktionsgruppens bestyrelse og medlemmer, borgere og erhvervsliv, Bornholms Regionskommune samt lokale organisationer og foreninger. Derudover har der været engageret proceskonsulenter fra rådgivervirksomheden Co-creative med speciale i brugerdrevne strategiproceser til at facilitere udviklingsforløbet omkring strategien samt grafisk facilitator fra Tankestreg. SWOT-analyserne for henholdsvis LAG og FLAG er leveret af eksterne konsulentvirksomheder med særlig viden om det bornholmske samfund samt de maritime forhold.

De offentligt tilgængelige møder og workshops har inkluderet:

- Afholdelse af en workshop med deltagelse af repræsentanter fra udvalgte aktører, erhvervsliv og foreninger på Bornholm, Bornholms RegionsKommunes Plan og udviklingsafdeling, Center for Regional- og Turismeforskning, DN-Bornholm, Bornholms Landbrug & Fødevarer, ACAB, Business Center Bornholm, Bornholmske Borgerforeningers Samvirke, DGI Bornholm, Offshore Center Bornholm, Gourmet Bornholm, Destination Bornholm og Erhvervsgruppe Øst.
 - Afholdelse af borgermøder i hhv. Nexø og Rønne med sammenlagt 50 deltagere.
 - Workshops og borgermøder blev afviklet med anvendelse af kreative og visuelle procesredskaber til idéudvikling og prioritering af interesseområder, og der er indkommet ca. 500 skriftlige forslag/ideer. Derudover er der produceret et grafisk referat med en illustration af ideerne fra hhv. borgere og aktører.
 - Gennemførelse af online spørgeundersøgelse med mere end 100 besvarelser fra borgere på Bornholm.
 - Afsluttende høringsfase i Bornholms RegionsKommune samt blandt medlemmerne fra LAG-Bornholm
- Alle aktiviteter har været markedsført til borgere og lokale aktører over sociale medier, e-mails til netværk samt gennem pressemeddelelser i lokale nyhedsmedier på Bornholm.

Redegørelse for godkendelse af strategien

Den nye LAG-forening blev dannet på stiftende generalforsamling d. 10. august 2022. Den nye bestyrelse nedsatte et udvalg til at lede og viderebringe udarbejdelsen af den nye LAG udviklingsstrategi (LUS).

Den 31. oktober blev udkast til udviklingsstrategi sendt til drøftelse i udvalget for LAG-LUS. I samme udvalg har der været afholdt møde d. 3. november, 10. november samt 21. december.

Den 11. november 2022 blev udkast til udviklingsstrategi sendt til hele bestyrelsen for LAG-Bornholm med mulighed for kommentarer, rettelser og tilføjelser.

Den 18. november 2022 blev der afholdt bestyrelsesmøde med drøftelse af udkast til udviklingsstrategi.

Den 25. november 2022 blev udviklingsstrategien sendt ud i høring hos Bornholms Regionskommune, repræsentanter fra Bornholms foreninger, kulturliv og erhvervsliv samt hos alle medlemmer af LAG-Bornholm med 3 ugers høringsfrist.

Den 22. december 2022 blev udviklingsstrategien sendt til endelig godkendelse i bestyrelsen for LAG-Bornholm.

B. BESKRIVELSE AF ARBEJDSMETODERNE I DEN LOKALE AKTIONSGRUPPE

Formål med aktionsgruppens virke

LAG-Bornholm's formål er at støtte op, både med økonomiske og andre ressourcer, om gode projekter, der bidrager til udviklingen af det levende samfund med arbejdspladser, gode rammebetingelser for øget livskvalitet for alle borgere samt en bæredygtige udvikling på Bornholm.

Aktionsgruppens netværk og samarbejdskapacitet

I den kommende programperiode vil fokus være rettet på, hvordan foreningen kan bidrage yderligere til styrket samarbejde og netværk både lokalt, nationalt og internationalt. Dette kan bidrage til øget innovationskraft og løse nogle af de lokale udfordringer samt skabe en større lokal forankring, engagement og opbakning til foreningens virke og sikre en helhedsorienteret tilgang til områdets lokale udvikling.

Foreningens medlemmer vil løbende blive holdt orienteret via nyhedsbreve, foreningens hjemmeside og via sociale medier som f.eks. Facebook. Den årlige generalforsamling vil fungere som et statusmøde og samtidig være et debatforum for opfølgning på udviklingsstrategien.

Ligeledes vil foreningen styrke kommunikationssamarbejdet både med pressen samt repræsentanter fra aktører, erhvervsliv og foreninger på Bornholm, der ikke p.t er repræsenteret i bestyrelsen for LAG-Bornholm. F.eks. Destination Bornholm, Gourmet Bornholm, Campus m.fl.

Nationalt skal samarbejdet med øvrige LAG-er i Danmark vedligeholdes og udbygges. Herunder med fortsat deltagelse i årsmødet for LAG i Danmark. Styrket samarbejde med LAG-øst og LAG-øerne.

Desuden ønsker foreningen særligt på FLAG området øget fokus på internationale samarbejder, særligt med lande omkring Østersøen.

LAG-Bornholm vil i den nye programperiode være repræsenteret i overvågningsudvalget for Interreg South Baltic programmet. Deltage i netværksaktiviteter i ELARD, FAMENET og holde sig orienteret om debatten i European CAP Network.

Aktionsgruppens ressourcer og kompetencer

LAG-Bornholm har mere end 30 års erfaring med LEADER-principperne

Der er gennemført ekstern evaluering af vores indsats, som kommer med forslag til forbedringer i den nye LAG-periode. Se bilag 7.

Bestyrelsen er bredt sammensat med 15 medlemmer, der både repræsenterer lang erfaring med LAG og den yngre generation, og de dækker de 4 socioøkonomiske grupper: Borgere, erhvervsliv, foreningsliv og offentligt udpegede. Desuden har bestyrelsen valgt at tildele Ungerådet på Bornholm en observatørpost, så vi har en større sikkerhed for at dække de unge.

Bestyrelsesmøderne afholdes som hovedregel fysisk og der vil altid blive holdt møde i forbindelse med ansøgningsrunderne og i forbindelse med generalforsamlingen, Det vil sige i alt 3-6 møder årligt. Der udarbejdes årshjul når deadline for ansøgningsrunderne foreligger. Suppleanterne kan deltage i bestyrelsesmøderne og har stemmeret hvis der er frafald af bestyrelsesmedlemmer.

Koordinatorens fysiske tilstedeværelse i lokalområdet og lokalkendskab vægtes meget højt, og ansættes på funktionærlignende vilkår. Der lægges vægt på at koordinatoren har den rette uddannelsesmæssige og erfaringsmæssige baggrund for at kunne varetage stillingen.

Til håndtering af regnskab anvendes ekstern bogholder til bogføring, løn og betaling af større fakturaer. På den måde sikres professionel og ensartet bogføring og lønudbetaling. Der anvendes regnskabsprogram, der sikrer 100 % revisionsspor på alle transaktioner. Årsregnskabet godkendes årligt af bestyrelsen. Ligeledes godkendes næste års budget af den samlede bestyrelse.

Til sikring af habilitet i bestyrelsen eller for koordinator kræves en meget stor grad af omhyggelighed og kontrol vedrørende habilitet. Der vil oftere være inhabile bestyrelsesmedlemmer og/eller koordinator end det er tilfældet i større kommuner. Lokalsamfundet har dog stor erfaring med denne problemstilling, og der vil i bestyrelsen være et stort fokus på at sikre habiliteten ved alle ansøgningsrunderne. Habilitetsreglerne følger forvaltningslovens og gældende "driftsvejledning for lokale aktionsgrupper" vil altid blive fulgt.

Til sikring af gennemsigtighed i prioritering af projekter, vil scoringskema af projekterne altid blive anvendt og danne grundlag for prioriteringen. På den måde sikres det at alle projekter vurderes og prioriteres ud fra de samme kriterier, og at eventuelle afslag er begrundet i disse.

LAG Bornholm vil gennemføre en sammenhængende plan for overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens gennemførelse. Denne plan tilgodeser overvågning på tre niveauer:

På aktivitetsniveauet vil LAG Bornholm etablere en specifik handlingsplan, når nærværende strategi er godkendt. Denne handlingsplan vil enkelt og visuelt redegøre for planlagte aktiviteter. LAG koordinatoren vil løbende afrapportere aktiviteternes gennemførelse på bestyrelsesmøder og på de årlige generalforsamlinger.

På produkt-niveauet vil LAG Bornholm overvåge, hvorvidt de enkelte støttede projekter har leveret de konkrete outputs der var stillet i udsigt i projektansøgningen. Til dette formål vil alle projekter, der opnår støtte, blive inkluderet i en overordnet produkt-overvågningsplan. LAG-koordinatoren vil rapportere imod denne plan på baggrund af den information, som de enkelte projektrapporter vil indeholde. Endvidere vil LAG-koordinatoren og – vis dette er ønsket – medlemmerne af bestyrelsen – besøge enkelte projekter for at verificere rapporterne og for at danne sig et eget indtryk.

På resultat-niveauet har LAG Bornholm opstillet klare mål for denne strategi (se H1, H2, H3). For hvert mål er der anført konkrete indikatorer efter SMART-modellen

Endelig vil LAG Bornholm gennemføre en ekstern evaluering af sit arbejde i løbet af strategiperioden.

Aktionsgruppens vurdering af områdets potentielle ansøgere og aktører

Erhvervslivet på Bornholm er præget af mange små SMV-virksomheder (under 50 ansatte) og iværksættere, og disse kan ofte have svært ved at låne penge til opstart og udvikling. Vi forventer altså, at netop denne gruppe vil være blandt ansøgerne, og at denne gruppe vil have særlig stor nytte af LAG-midlerne. Vi ved af erfaring fra sidste periode, at denne gruppe ofte kommer med seriøse, gennemarbejdede projekter og en god forretningsplan.

Desuden er området præget af mange ildsjæle og frivillige foreninger. Vil man have noget til at ske, så må man selv smøge ærmerne op. Vi forventer derfor også, at der vil være en del ansøgere fra dette segment. Altså foreninger og ildsjæle med projekter som vil udvikle fritidslivet og rammevilkårene i lokalområdet. Erfaringsmæssigt har både de små virksomheder, foreninger og ildsjæle et stort behov for hjælp og support fra LAG-sekretariatet til den administrative projektstyring.

C. BESKRIVELSE AF OMRÅDETS SITUATION

Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).

Transportmulighederne til og fra Bornholm er afgørende for øens erhvervs- og beskæftigelsesmæssige udvikling. Over en årrække er der sket en forbedring af transportinfrastrukturen. Prisen for færgetransport er faldet (det gælder både passagerer og fragt og skyldes primært et forøget statstilskud), og kapaciteten er øget.

Dette har i væsentligt omfang medvirket til, at transportomfanget også er blevet forøget. Dette gælder både for passagerer og fragt. Samlet set er det årlige antal færgepassagerer steget med i alt 389.000 fra 2010 til 2021, og antal overførte personbiler er i samme periode steget med 223.000. Endelig er den overførte fragtmængde til og fra Bornholm steget med hele

178.000 tons, svarende til en stigning på over 40%. I foråret 2023 kommer den nye hurtigfærge, Express 5, til at sejle alle de afgange, som hidtil er blevet sejlet med Express 1. Den nye hurtigfærge har både plads til flere biler og flere passagerer. Med denne ændring i færgebetjeningen forventes kapacitetsproblemerne vedr. passagerer og personbiler at være løst indtil videre. Imidlertid kan der stadig forventes kapacitetsproblemer vedr. fragt til og fra Bornholm, hvis ikke Express 1 forbliver på Bornholm efter indsættelsen af Express5. Dette kapacitetsproblem vil være særligt fremherskende i juli/august måned og er en begrænsende udviklingsfaktor særligt for erhvervsliv og servicebranchen.

Uddannelsesniveautet på Bornholm er lavere end landsgennemsnittet. Gennemsnitligt har en større andel af de 30-34-årige en grundskoleuddannelse som den højest gennemført uddannelse. Samtidig havde kun 6,3 % af de 30-34-årige i 2018 en lang videregående uddannelse, mens landsgennemsnittet er 21,4 %. Der var i skoleåret 2017/18 lidt over 4.000 skolebørn på Bornholm, men det er pga. befolkningstilbagegang og aldringen af befolkningen betydelig færre end tidligere.

Det har også på Bornholm ført til en tilpasning af skolestrukturen, idet 25 skoler er blevet reduceret til 14. Hvor folkeskolerne tidligere dominerede, er der imidlertid i takt med deres reduktion sket en stigning i antallet af privatskoler, således der i dag er lige mange af hver. Folkeskolerne er dog større målt på antal elever, så to tredjedele af de bornholmske børn går i en folkeskole.

Stort set alle andre uddannelsesaktiviteter på Bornholm er i dag samlet på Campus Bornholm. Den nye campusbygning huser også professionsuddannelser, mens Cphbusiness udbyder kortere videreuddannelser. I Nexø findes desuden Kunstakademiets Designskole, Bornholm, der er en af de førende videregående uddannelser inden for design og kunsthåndværk med speciale i glas og keramik. Den startede som Glas- og Keramiskolen på Bornholm i 1997, men har siden 2010 været en del af Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering.

Der diskuteres også yderligere oprettelse af en videns- og forskningshub på Bornholm i forbindelse med energioen, hvor DTU allerede har etableret Residential College.

Som beskrevet i kommunens folkesundhedspolitik 2020 oplever 14 % af skoleeleverne en lav grad af trivsel og fællesskab. 24 % af bornholmerne har svage sociale relationer og 8 % føler sig ensomme. 31 % dyrker mindre motion end anbefalingen. Andelen med svær overvægt på Bornholm er stigende særligt blandt borgere mellem 35-64 år. Ifølge sundhedsprofilen 2021 for Bornholms Regionskommune fra Region H er det en noget større andel af den voksne befolkning på Bornholm end i hele Region H. der oplyser, at de har et dårligt fysisk helbred, og andelen er også noget større end landsgennemsnittet.

Udgifterne til forsørgelse (netto) pr. indbygger i alderen 17-64 år i Bornholms Regionskommune var i 2017 40 % over gennemsnittet for landets kommuner.

Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.

Bornholm er 588 kvadratkilometer stor, men har trods sin beskedne størrelse en meget stor geologisk, biologisk og landskabelig variation, der adskiller sig markant fra det øvrige Danmark. Stejle og dybe sprækkedale, fx Ekkodalen og Døndalen er karakteristiske for det central- og nordbornholmske landskab og udgør en helt anderledes natur end i resten af landet.

Den særegne natur, såsom klippeløkker, sprækkedale, klippekyst og den nemme adgang til naturen nævnes da også blandt både tilflyttere og turister som en meget væsentlig grund til at tilvælge Bornholm. I det hele taget oplever Bornholm en stigende interesse for at vandre og for at sove og spise under åben himmel. Set på denne måde er der ingen tvivl om, at den bornholmske natur udgør et væsentligt aktiv for den fortsatte udvikling af øen. Der er let adgang til skov; primært de to store naturområder Almindingen og Paradisbakkerne, men Bornholm er i det hele taget en af de mest skovrige kommuner i Danmark. Hele Midtbornholm udgør et næsten sammenhængende skovkompleks på 6.000 - 7.000 ha, og et stort område på 1.200 ha er netop blevet udpeget til Almindingen Naturnationalpark.

Bornholm har 230 km afmærkede cykelruter samt et vidtforgrent system af vandrestier. Højlyngsstien på 67 km blev åbnet i 2020 som første del af det større projekt; Bornholms Grønne Bølge, som skal skabe rekreativ og naturmæssig sammenhæng mellem Bornholms indland og kysten.

Særlige miljø- og eller klimamæssige forhold.

Bornholm er præget af øklima, der adskiller sig fra resten af Danmark ved, at foråret kommer senere og at eftersommeren er varmere og længere end i resten af Danmark. Generelt har Bornholm mange solskinstimer, og nedbøren falder typisk hovedsageligt i vintermånederne, enten som sne eller regn. Der er gode drikkevands-magasiner, som både ligger dybt og godt beskyttet. Enkelte havne- og lavbundsområder kan blive udfordret af klimamæssige årsager, herunder flere storme, øget nedbør og stigende havniveau.

Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, arbejdspladser.

Økonomisk og beskæftigelsesmæssigt blev Bornholm ramt dybere og mere alvorligt af finanskrisen end de fleste andre steder i landet, og i den forbindelse forsvandt der over 3.000 job fra Bornholm. Siden da er situationen blevet stabiliseret, og over de sidste 10 år har der været en nogenlunde stabil beskæftigelse på omkring 17.000 personer. Men produktiviteten er tilsyneladende lavere i visse brancher, hvilket påvirker jobmulighederne negativt.

Inden for den private sektor har den bornholmske beskæftigelse særligt efter finanskrisen været stigende indenfor flere brancher - dette gælder både landbrug, fødevarerfremstilling, hoteller/restauranter samt glas/bentonindustri.

Vi ved fra tidligere analyser, at iværksætteraktiviteten på Bornholm er forholdsvis lav, men at de iværksættere, der rent faktisk etableres, har en større overlevelsesrate. Tal for perioden 2015-2019 viser, at der i gennemsnit er blevet etableret 367 virksomheder årligt.

Hvem bor i området.

På Bornholm boede der 39.552 indbyggere d. 1. jan 2022 på et areal svarende til 588 km². Det vil sige, at tætheden er på 67 indbyggere/km², hvor landstallet er på 135.

I lighed med de fleste andre yderkommuner har Bornholm en meget speciel "befolkningspyramide", hvor der er relativt mange børn, midaldrende og gamle, men hvor den unge generation (typisk mellem 18 og 30 år) i stor udstrækning er fraværende. Med udgangspunkt i aldersprofilen for til- og fraflyttere passer tilflytternes aldersprofil fint ind den bornholmske aldersprofil, men på trods af et højt antal tilflyttere, vil den nuværende tilflytning ikke være tilstrækkelig til at udjævne nedgangen i arbejdsstyrken.

Rent demografisk er det en udfordring, at den bornholmske befolkning er relativ gammel. Derfor dør der langt flere, end der bliver født hvert eneste år, hvilket vil sige, at Bornholm har et løbende fødselsunderskud. Til gengæld har Bornholm hvert eneste år siden 2006 haft positiv nettoindvandring (det betyder, at der er flere, der indvandrer fra udlandet til Bornholm end der på tilsvarende vis udvandrer til udlandet). Desuden har Bornholm hvert eneste år siden 2016 haft positiv nettotilflytning fra de øvrige områder af landet, hvilket også har været med til at dæmpe befolkningstilbagegangen på øen.

Kulturelle forhold – beskrivelse af særlige kendetegn for området.

Som øsamfund må Bornholm langt hen ad vejen være selvforsynende, hvad angår kultur-, idræts- og fritidstilbud, da det ikke er muligt i dagligdagen at benytte nabokommuners tilbud. På tværs af øen findes flere idrætshaller, svømmehaller (2 stk.), medborgerhuse og friluftsfaciliteter, men også et stort stisystem og en vifte af store og små havne (27 stk.) som følge af Bornholms lange kystlinje.

Bornholm har et rigt kunsthåndværkermiljø, som bl.a. har affødt, at Det Kongelige Akademi har etableret en Glas- og Keramikskole på øen. I 2017 blev Bornholm, som den første region i Europa, af World Craft Council udnævnt til en World Craft Region på baggrund af den enestående kvalitet, man fandt i den brede vifte af kunsthåndværk, der kan opleves på øen.

Bæredygtig udvikling og grøn omstilling.

I 2030, altså om 7 – 8 år, forventes Danmarks første energi-ø at gå i drift i Østersøen ud for Bornholm. Selve anlægsfasen forventes at finde sted i perioden 2028 til 2030, men allerede nu, i 2022, medfører planlægningen af det store infrastrukturprojekt aktiviteter på og udenfor Bornholm. Et bornholmsk vindmøllelaug har i november 2022 haft stiftende generalforsamling. Der arbejdes på at etablere en borgerdrevet vindmøllepark, der inden for de nærmeste fem år vil kunne levere strøm til at dække behovet for hele Bornholm.

Ud over den politisk vedtagne etablering af en energi-ø ved Bornholm og de afledte planer om større havmølleparker både sydvest og øst for Bornholm, arbejdes der med planer om at etablere et Power-to-X anlæg på Bornholm. Et anlæg, der i givet fald skal producere flydende brændstoffer gennem elektrolyse af overskudstrømmen. Der er tale om en endnu ikke færdigudviklet teknologi, og derfor er det usikkert, hvad investeringen vil betyde for beskæftigelsen. Desuden er dette anlæg samt dets mulige økonomiske og miljømæssige konsekvenser endnu ikke blevet debatteret eller politisk behandlet.

Særlige stedbundne ressourcer som forekommer vigtige for området

Et helt særligt kendetegn for Bornholm er tilliden og åbenheden i samfundet. Tillid til medmennesker og turister. Der er ikke langt op til borgmesterkontoret, og mange har et familiemedlem i nærheden eller en særlig relation til et sted i lokalsamfundet. Kriminaliteten er meget lav; 2,8 % sammenlignet med gennemsnittet på landsplan på 6,6%. Desuden består Bornholm af mange småsamfund og foreninger, der udgør en vigtig ressource. Selvom Bornholm er et mindre øsamfund, betragtes køreafstande på mere end 15 min. stadig mentalt som en stor afstand.

Giv en kort vurdering af særlige kendetegn, problemstillinger eller behov i området.

På Bornholm er den markante befolkningstilbagegang blevet stoppet, men det har stadig lange udsigter med at nå visionen om 42.000 indbyggere. Flere flytter til øen end fra, men samtidig er vi – populært udtrykt - lidt for tilbøjelige til at dø. Det skyldes selvfølgelig, at vi er mange ældre på Bornholm. Desuden vil andelen af ældre over 70 år kun vokse i de kommende år. Nettoindvandringen kan altså endnu ikke kompensere for det årlige antal døde på ca. 600 personer.

Økonomisk og beskæftigelsesmæssigt blev Bornholm ramt dybere og mere alvorligt af finanskrisen end de fleste andre steder i landet, og i den forbindelse forsvandt der over 3000 job fra Bornholm. Hvordan den stigende inflation vil ramme Bornholm, er det endnu usikkert at spå om, men økonomiske kriser har altid historisk ramt yderområderne i Danmark hårdest.

Uddannelsesniveaue, lønniveaue og produktiviteten er lidt lavere på Bornholm end landet i sin helhed. De bornholmske indbyggere er relativt oftere i kontakt med sundhedsvæsenet, sammenlignet med indbyggere i den øvrige del af Region H. Desuden står 21 % udenfor arbejdsmarkedet på Bornholm mod 13 % i Regionen som helhed. Overvægt og rygning er mere dominerende på Bornholm, og befolkningens selvopfattelse af livskvalitet, helbred og mental sundhed i 2021 ser ringere ud. Desuden er andelen af borgere med kronisk sygdom også højere end regionsgennemsnittet. Derimod er der færre anmeldelser af kriminalitet end gennemsnittet for resten af landet.

For at skabe et robust og bæredygtigt helårssamfund er det ikke nok med arbejdspladser. Rammerne for et godt liv med høj livskvalitet skal også være i orden på hele øen og endda være attraktive, hvis man skal tiltrække flere beboere i alle aldre. Muligheder for et aktivt og meningsfyldt fritidsliv er vigtigt. Rammebetingelserne på Bornholm byder på meget smuk og unik kystnatur, men denne ressource kan udnyttes langt bedre med flere aktiviteter i havet og ved havnene. Flere sammenhængende ruter og oplevelser i naturen særligt inde på øen vil samtidig styrke mulighederne for oplevelser i naturen. Derudover vil vi bygge videre på nogle af de erhvervsområder der udviser en positiv udvikling, såsom fødevarer og kunsthåndværk. Desuden vil projekt energi-øen styrke den grønne omstilling både lokalt, nationalt og globalt og på sigt kunne skabe nye lokale arbejdspladser. Vi vil også gerne understøtte den grønne omstilling og nye forretningsmuligheder i samtlige brancher på Bornholm. Vi halter bagefter med den lokale fødevarselvforsyning, og der er stor plads til udvikling i oplevelsesøkonomien, herunder Det Blå Bornholm.

D. AKTIONSGRUPPENS VURDERING AF DE VIGTIGSTE LOKALE UDFORDRINGER OG POTENTIALER

På Bornholm er den markante befolkningstilbagegang blevet stoppet, men det har stadig lange udsigter med at blive et bæredygtigt samfund, også rent befolkningsmæssigt, hvor målet er 42.000 indbyggere. Bornholm oplever overskud på både nettotilflytning og nettoindvandring, men står med en aldrende befolkning og en stor generation, der er på vej til at forlade arbejdsmarkedet.

Den mangeårige satsning på fødevarerektoren (det gælder både fødevarerfremstilling og fødevarerforarbejdning), kunsthåndværkersektoren og turisme/outdoor synes at have båret frugt i form af stigende værdiskabelse og beskæftigelse inden for disse erhverv.

I forbindelse med strategiarbejdet for LAG-Bornholm er det blevet tydeligt, at der fortsat er et stort ønske og behov for styrket lokalt samarbejde med de øvrige erhvervsfremmeaktører og med brancheorganisationer/foreninger, der er aktive indenfor LAG'ens strategiske satsningsområde. Der er i forbindelse med denne udviklingsstrategi blevet udarbejdet en fyldestgørende SWOT af Center for Regional- og Turisemeforskning for selve landdistriktet og en SWOT for havet omkring Bornholm af BlueResearch. Se bilag 2 og 3.

Havet og kulturen omkring udnyttelsen af havet er et fundament for livet på Bornholm. En del af de identificerede potentialer tager udgangspunkt i denne kultur i forhold til fiskeri, forarbejdning og konservering af fisk.

Bæredygtighed og oplevelser i forbindelse med bæredygtighed vil i fremtiden være et vigtigt produkt, for eksempel i forbindelse med en bæredygtig blå fødevarerproduktion, herunder produktion af lokale fødevarer af muslinger, tang og fiskearter som skrubbe, sild og brisling.

Der er flere virksomheder, der gerne vil etablere akvakultur på Bornholm. Etablering af en akvakulturbranche vil skabe nye jobs og vil kunne danne grundlag for en forarbejdningsindustri. Der er en række miljøforhold, der ikke er afklarede, og der bør ses nærmere på, om en akvakulturproduktion er mulig. Desuden bør det undersøges hvordan en akvakulturbranche kan kobles på andre brancher i forhold til forarbejdning af fisk eller ved energisynergier.

Udsætning af laks i Østersøen kan fremme trollingfiskeriet, og dermed skabe en omsætning og jobskabelse i forhold til servicering af trollingbåde. Udsætning af laks kan ligeledes styrke ressourcegrundlaget for et erhvervsfiskeri. Der bør ses nærmere på muligheder for produktion og udsætning af sterile laks og dennes påvirkning af den vilde laksebestand.

Havnene på Bornholm udgør en spændende smeltedigel, hvor en gammel kultur med fiskeri møder turisme. Derved skabes grobund for nye virksomheder inden for fødevarerproduktion og andre aktiviteter. Havnenes betydning som et upoleret mødested kan fremmes og udbredes til flere havne på Bornholm.

Der vil de kommende år blive etableret fire havvindmølleparker omkring Bornholm, og bornholmske havne har desuden allerede opgaver i forbindelse med etablering af andre havvindmølleparker i Østersøen. Arbejdet med at udvikle parkerne er igangsat, og i dag er det udelukkende Rønne, der har aktiviteter. Havmølleparkerne vil give en række muligheder for udvikling af oplevelsesturisme. Etableringen af havvind samt de medfølgende serviceringsaktiviteter i det omfang, det er planlagt, vil kunne have effekter på anvendelse af havne og havområder og bør derfor analyseres nærmere.

Der er et stort potentiale for, at turismen f.eks. i højere grad samarbejder med fødevarerproducenterne om at tilbyde nye oplevelser f.eks. gennem agroturismen. Tilsvarende er der et potentiale for også at inddrage energisektoren i turisme-branchen med fælles udviklingsprojekter af oplevelser eller kommunikation. Der er således brug for at arbejde med udvikling af netværk, der kan understøtte udviklingen af nye forretningsmodeller på tværs af brancherne.

<p style="text-align: center;">Styrker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flere år befolkningstilbagegang er (næsten) blevet stoppet • Bornholm har overskud på både nettotilflytning og nettoindvandring • Fiskeri og forarbejdning af fisk har i mange år udgjort en stærk kulturbærende tradition • Havne udgør en værdifuld smeltedigel mellem erhvervskultur, start-ups og turisme • Nogle af de erhvervsområder, der har LAG Bornholms særlige opmærksomhed har haft en positiv udvikling i de seneste år. • Iværksætteraktiviteten har stor betydning for værdiskabelse og beskæftigelse. Der etableres i gennemsnit ca. 370 nye virksomheder om året. 	<p style="text-align: center;">Svagheder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bornholm har en aldrende befolkning og et stort fødselsunderskud • Bornholmske virksomheder har i gennemsnit lavere produktivitet end tilsvarende i den øvrige del af landet. Derfor manglende evne til at skabe nye job • Fiskeriet er kollapsede • Høj andel uden for arbejdsmarkedet og med kort uddannelse • Lav gennemsnitlig bruttoindkomst • Mange har usundt kostmønster • Høj forekomst af kronisk sygdom • Høje fragtomkostninger • Manglende arbejdskraft til at skabe vækst i alle brancher
<p style="text-align: center;">Muligheder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Den grønne omstilling åbner for nye forretningsmuligheder og vil tiltrække nye typer af virksomheder • Energiø-investeringen vil på længere sigt åbne for en række afledte forretningsmuligheder • Der er fortsat mulighed for at øge den bornholmske turisme. Ikke så meget i højsæsonen, men i den øvrige del af året. • Produktion af bioenergi forventes at få stigende betydning for landbruget • For en række af de producerende erhverv vil fortsat automatisering være en del af løsningen på manglen på arbejdskraft. • Styrkelse af havnene som kulturelt og socialt mødested • Behov for større havnekapacitet i forbindelse med energi-ø projektet 	<p style="text-align: center;">Trusler:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bornholm har mange klimaudsatte brancher, hvor der forventes en relativ stor omstilling af virksomhederne • En hurtig ændring af de politiske rammevilkår (CO2-afgift) vil kunne bringe en stor del af den lokale beskæftigelse indenfor landbrug og fødevarerfremstilling i fare. • Manglen på arbejdskraft (især faglært) vil fortsat virke begrænsende for den økonomiske udvikling • På Outdoor-området mangler der en overordnet koordinerende og drivende enhed, der kan sikre den fortsatte udvikling inden for denne del af turismen

Figur 1 –SWOT-analyse for Bornholm

Der er mange ideer og muligheder, der ikke bliver forløst, fordi der ikke er arbejdskraft. Dette problem er selvsagt størst i sommerperioden. Der er et potentiale i at udvikle nye modeller for rekruttering af arbejdskraft i sommerperioden ved at tilbyde studerende en camp-oplevelse med undervisningsforløb i f.eks. klatring eller surfing, samtidig med at de forpligter sig til at påtage sig et lønnet arbejde.

E. UDVIKLINGSSTRATEGIENS VISION

LAG Bornholm vil gøre Bornholm til et bedre sted at bo og virke - og derigennem nå målet om at blive et bæredygtigt helårssamfund.

F. UDVIKLINGSSTRATEGIENS INDSATSOMRÅDER OG MÅL

Baseret på forslag og ideer fra interessentinddragelse samt den gennemførte SWOT-analyse har aktionsgruppens bestyrelse defineret tre overordnede indsatsområder. De tre indsatsområder i form af bornholmske "fyrtårne" er beskrevet i det følgende:

Lokale fødevarer og madkultur (indsatsområde 1)

- Udviklingsstrategien understøtter en fortsat vækst og udvikling af fødevarerbranchen og den lokale madkultur på Bornholm på tværs af værdikæden fra produktion til butik og restaurationsvirksomhed samt relaterede indsatser indenfor forarbejdning, distribution, salg og kommunikation.

- Fokus på erhvervsinitiativer indenfor kvalitets- og nicheprodukter, fødevareroplevelser f.eks. agroturisme og understøttelse af en økologisk og klimavenlig fødevarerproduktion. Målet er at støtte bevægelsen mod unikke produkter og bæredygtige fødevarer af høj kvalitet, der kan produceres på markedsvilkår i mindre skala.

- Særligt fokus på at øge selvforsyningsgraden af lokale fødevarer på Bornholm.

- Initiativer, der fremmer borgernes adgang til lokalt producerede og sunde fødevarer og fremmer en bornholmsk madkultur i hverdagen. Det er ønsket i strategien, at lokale fødevarer i endnu højere grad bliver udviklet ikke kun som "specialiteter" men som en breddeindsats med produktionsformer, prissætning og fremme af madlavningskompetencer, der muliggør, at også spisebordene rundt om i de bornholmske hjem forsynes med lokale produkter.

- Indsatsområdet, lokale fødevarer, har i høj grad præget erhvervsudvikling og branding af Bornholm gennem de seneste 10 år og vurderes fortsat at rumme et stort udviklingspotentiale med jobskabende såvel som livskvalitetsmæssige effekter. F.eks. inddragelse af skoler for at skabe øget fokus på lokalt producerede, gode fødevarer og gode madvaner.

Kunsthåndværk (Indsatsområde 2)

- Udviklingsstrategien understøtter en fortsat vækst og udvikling af kunsthåndværkerbranchen på Bornholm langs hele værdikæden fra design af nye produkter, anskaffelse af miljøvenlige og genanvendte materialer og råvarer, understøttelse af nye og bæredygtige produktionsprocesser til distribution, kommunikation, salg i butikker og digitalt samt afholdelse af oplevelsesøkonomiske og salgsfremmende aktiviteter.

- Med udnævnelsen af Bornholm som World Craft Region i 2018 og de seneste års store vækst i kunsthåndværkerbranchen, der både skaber nye arbejdspladser og trækker mange gæster og opmærksomhed til Bornholm, er ønsket at fortsætte et fokus på branchen.

- Fagligt og produktmæssigt er det ønsket at støtte en bred palette af projekter fra forskellige kunsthåndværk- og designrelaterede felter, eksempelvis glas, keramik, tekstil, træ, smykkedesign, møbler, mm.

- Derudover er det ønsket at gennemføre borgerrettede kunsthåndværkinitiativer med fokus på eksempelvis formidling, etablering af faciliteter og involvering af børn og unge.

- Indsatsområdet er afgrænset af produktionsteknikken, hvor det primært skal være fremstilling af håndværksbaserede produkter og en lokal forarbejdning på Bornholm - dog med mulighed for begrænset seriefremstilling samt anvendelse af digitale produktionsteknologier som eksempelvis 3D print, laserskæring, mm.

Oplevelser, kultur og fællesskaber (Indsatsområde 3)

- Med særligt blik for udvikling af lokalsamfund, byer og levevilkår på Bornholm er defineret et indsatsområde, der tager udgangspunkt i gennemførelse af projekter og initiativer der styrker oplevelses-økonomien, kultur- og idrætslivet og de lokale fællesskaber på Bornholm.
- Ønske om udvikling af byer, havnearealer og naturområder gennem fællesskabsbaserede indsatser f.eks. i form af nye events, mødesteder og andre fritidsfaciliteter, hvor grupper af borgere og foreninger går sammen om lokalt forankrede initiativer.
- Projekter, der involverer frivillige, vægtes højt som en indikator for lokalsamfundsopbakning og udvikling af aktivt forpligtigende fællesskaber for lokale borgere.
- Der er et særligt ønske om at støtte projekter, der skaber udvikling i indlandsområderne på Bornholm (minimum 3 km fra kysten), for at bidrage til en mere geografisk balanceret udvikling af det bornholmske lokalsamfund, og som en afvejning til den store opmærksomhed på bosætning i kystbyerne de seneste år.
- Til en fortsat styrkelse af oplevelsesøkonomien på Bornholm dækker indsatsområdet også støtte til kommercielt forankrede initiativer indenfor f.eks. outdoor-branchen, kulturiværksættere, medieområdet og tværfaglige læringsrum.

Udviklingsstrategiens mål

Fødevarer og madkultur: Styrke lokalområdets selvforsyningsgrad med fødevarer, den almene folkesundhed og den mentale trivsel.

Erhvervsudvikling: Vi vil videreudvikle det eksisterende erhvervsliv og støtte op om nyt iværksætteri og etablering af nye virksomheder.

- 1) Skabe flere helårsarbejdspladser ved at støtte etableringen nye virksomheder
- 2) Skabe flere helårsarbejdspladser ved at støtte udviklingen af eksisterende virksomheder
- 3) Styrke områdets kendte forretningsområder: Turisme, fødevarerproduktion og kreative erhverv
- 4) Styrke og skabe netværk for iværksættere, producenter, forarbejdning, markedsføring m.v.

Livskvalitet: Udvikle, styrke og synliggøre rammerne for det gode liv og fællesskaber

- 1) Styrke udbuddet af fritidstilbud til alle aldre
- 2) Støtte kultur- og kunsttilbud
- 3) Forny, forbedre og forskønne rum i byen og i naturen som fysiske rammer for mødesteder for alle generationer.
- 4) Omstille og forbedre eksisterende medborgerhuse, idrætsfaciliteter og klubhuse til ændrede behov og fritidsinteresser for alle generationer.

Bæredygtig udvikling og grøn omstilling

Der er i strategien lagt stor vægt på, at alle støttede projekter, medvirker til at skabe en øget bæredygtighed og grøn omstilling af det bornholmske samfund. Dette forventes bl.a. at ske gennem mål om en øget selvforsyningsgrad på fødevarerområdet samt ønske om primært at støtte projekter, der relaterer sig til FN verdensmål med særlig fokus på at arbejde med bæredygtighed i en social, miljø og økonomisk dimension. Tilsvarende er der for kunsthåndværkerområdet et særligt fokus på at støtte projekter, der bidrager til en cirkulær økonomi, gennem f.eks. genanvendelse af restmaterialer fra produkter, anvendelse af lokale råvarer samt tiltag indenfor energibesparelser ved produktion.

Særligt fokus på EU-plan om social inklusion, kønsligestilling og unge.

Ved den stiftende generalforsamling blev de fremmødte opfordret til at fordele deres stemmer (4 stk) ligeligt efter køn. Den valgte bestyrelse vurderede fordelingen mellem køn som ligelig 7/8. Der er i forbindelse med procesarbejdet etableret samarbejde med Rådet for Socialt udsatte samt Ungerådet i lokalområdet, der også har deltaget i borgermøder om LUS. Ungerådet vil få tilbud om en fast observatør post i bestyrelsen.

Desuden vil projekter målrettet unge under 40 år blive prioriteret.

LAGs relation til CAP-plan forordningen

Der påtænkes både styrkelse af det lokale samarbejde, etablering af nationale samarbejder med andre LAG-er i Danmark samt internationale samarbejder med lande omkring Østersøen.

G. AKTIONSGRUPPENS EGNE PRIORITERINGSKRITERIER

Aktionsgruppen har defineret følgende tre prioriteringskriterier til anvendelse ved udvælgelse af projektansøgningerne:

Det bemærkes, at de tre beskrevne prioriteringskriterier ikke er ekskluderende ved behandling af ansøgning, men en mulighed for at opnå en bedre bedømmelse ved sammenligning med ansøgninger uden opfyldelse af disse kriterier.

1. Samarbejdsprojekter & frivillige

Der ønskes særligt at gøre en indsats for forpligtende samarbejds- og partnerskabsprojekter, hvor flere virksomheder/foreninger og eventuelt aktører går sammen om indsatser, der giver et fælles løft til en større gruppe og muliggør realisering af ambitiøse indsatser. Dette er bl.a. baseret på kunsthåndværkernes og fødevarerbranchens struktur med en overvægt af enkeltmandsvirksomheder, hvorfor der kan være rigtig god idé i at gennemføre udviklingstiltag gennem fælles indsatser og samarbejder. F.eks. netværksgrupper for unge iværksættere eller formidling af viden om styrkelse af ø-livet.

Det samme gælder indsatsområdet for kultur og fællesskabsprojekter, hvor f.eks. flere mindre bysamfund eller foreninger med samme type udviklingspotentialer kan gå sammen om at gennemføre en fælles indsats.

Det vil være oplagt med et øget samarbejde med øvrige LAG-er i Danmark, der står med tilsvarende udfordringer.

Endelig relaterer samarbejdsprojekter sig til ønsket om at etablere internationale relationer og samarbejder f.eks. for indsatser omkring Østersøen og den maritime sektor på tværs af landegrænser.

Der ønskes at skabe grobund for udvikling af en ny frivillighedskultur på Bornholm gennem særlig opmærksomhed på projekter og initiativer, der viser nye veje til at skabe fællesskaber og involvering af frivillige deltagere fra lokalsamfundet.

Erfaringen fra de mange succesfulde kulturbegivenheder byfornyelses-initiativer på Bornholm i de senere år viser, at lokal opbakning fra frivillige er en vigtig og afgørende faktor ifht. at skabe bæredygtige indsatser både i realiserings- samt driftsfaser.

Samtidig er der med faldende tilslutning i de traditionelle lokalfællesskaber og et skift i yngre generationers foreningskultur behov for at udvikle nye måder at involvere og engagere lokalbefolkningen og den frivillige indsats i nye former for frivillighedskulturer.

2. Nye muligheder for unge

Det ønskes at give en særlig opmærksomhed om projekter, der skaber nye muligheder for unge i aldersgruppen 15-40 år, både socialt og beskæftigelsesmæssigt. Målgruppen er aktivitetsmæssigt underrepræsenteret i det bornholmske lokalsamfund sammenlignet med f.eks. de kultur- og fritidstilbud, der præger de større byer i Danmark.

En særlig indsats for unge forventes også at have en indirekte jobskabende effekt gennem en potentiel fastholdelse og tilflytning af borgere i den arbejdsdygtige alder på Bornholm.

Prioriteringskriteriet inkluderer også tiltag, der styrker kontakten til unge bosat udenfor Bornholm med stærke relationer til øen eller med ønske om at etablere virksomhed i lokalområdet.

3. Fremme af folkesundhed og trivsel

Det ønskes at fremme projekter, der kan bidrage til en øget folkesundhed og trivsel, både fysisk og mentalt, blandt borgere på Bornholm, f.eks. gennem fokus på sund kost, motion og bevægelse i hverdag og fritidsliv, naturoplevelser samt sociale netværk og menneskelig kontakt. Punktet tager udgangspunkt i målinger og undersøgelser, der påviser, at der i flere aldersgrupper, herunder de unge, er store udfordringer med bl.a. mental sundhed og en stor del af befolkningen har problemer indenfor fysisk sundhed grundet kostvaner, manglende motion og bevægelse.

H. UDVIKLINGSSTRATEGIENS MÅLSÆTNINGER OG AKTIVITETER

Fordelingsnøgle af LAG-indsatsen

	Erhvervsrettede	Rammevilkår	Total
Lokale fødevarer & madkultur	15 %	15 %	30 %
Kunsthåndværk	15 %	15 %	30 %
Oplevelser, kultur og fællesskaber	15 %	15 %	30 %
Øge effekten af LAG-indsatsen			10 %
Total	45 %	45 %	100 %

H1 Erhvervsrettede mål og aktiviteter

<p>Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer: Job- og vækstskabende erhvervsudvikling, med fokus på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etablering og udvikling af mikrovirksomheder og små virksomheder • Fremme af erhvervssamarbejde • Bæredygtig udvikling og grøn omstilling 	<p>Målsætning</p> <p>Angiv i %, den andel af den tildelte økonomiske ramme til projekter, som påtænkes anvendt til det enkelte indsatsområde.</p>	<p>Målbare mål (anslået)</p>
<p>Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 1:</p>	<p><i>Lokale fødevarer og madkultur</i></p>	
<p>Mål: Fastholdelse af eksisterende og skabelse af nye jobs og fremme af erhvervssamarbejde samt bæredygtig udvikling.</p> <p>Aktivitet: Støtte etablering af nye eller fastholde job i eksisterende fødevarer virksomheder med fokus på at forbedre madkulturen og lokalbefolkningens livskvalitet.</p>	<p>15%</p>	<p>Medvirke til at skabe/bibeholde 50 job i lokalsamfundet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gennemføre minimum tre samarbejdsprojekter indenfor lokale fødevarer og madkultur, der øger folkesundheden eller lokalbefolkningens mentale trivsel. - Bidrage til at øge bæredygtigheden på Bornholm samt selvforsyningsgraden indenfor lokale fødevarer til 15 % inden 2030. - Realisere minimum tre samarbejdsprojekter med andre LAG-er eller lande omkring Østersøen. - Støtte minimum fem projekter med fokus på unge iværksættere.
<p>Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 2:</p>	<p><i>Kunsthåndværk</i></p>	
<p>Mål: Fastholdelse af eksisterende og skabelse af nye jobs og fremme af erhvervssamarbejde samt bæredygtig udvikling.</p> <p>Aktivitet: Støtte projekter i relation til "Kunsthåndværk"</p>	<p>15%</p>	<p>Medvirke til at skabe/bibeholde 30 job i lokalsamfundet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gennemføre minimum to samarbejdsprojekter, der øger kvaliteten, afsætningen og kendskabet til det Bornholmske kunsthåndværk. - Gennemføre minimum tre

		<p>projekter, der fremmer cirkulær økonomi og skaber bæredygtig innovation indenfor det bornholmske kunsthåndværk.</p> <p>- Gennemføre minimum et projekt, der fremmer anvendelsen af nye, innovative produktions-teknologier indenfor det bornholmske kunsthåndværk.</p> <p>- Gennemføre minimum et projekt, der styrker kendskab og relation til kunsthåndværk blandt bornholmske børn og unge.</p>
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 3:	<i>Oplevelser, kultur og fællesskaber</i>	
<p>Mål: Fastholdelse af eksisterende og skabelse af nye jobs og fremme af erhvervssamarbejde samt bæredygtig udvikling.</p> <p>Aktivitet: Støtte projekter i relation til "Oplevelser, kultur og fællesskaber"</p>	15%	<p>- Medvirke til at skabe 20 job i lokalsamfundet</p> <p>- Gennemføre minimum tre projekter, der fremmer oplevelsesøkonomi på Bornholm</p>
Total for alle delmål under erhverv	45%	

H2 Mål og aktiviteter, der forbedrer rammevilkår

Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer:	Målsætning	Målbare mål (anslået)
<ul style="list-style-type: none"> • Basale servicefaciliteter • Fornylse i landsbyer • Kultur- og foreningslivet • Bæredygtig udvikling og grøn omstilling 	<p>Angiv i %, den andel af den tildelte økonomiske ramme til projekter, som påtænkes anvendt til det enkelte indsatsområde.</p>	
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 1	<i>Lokale fødevarer og madkultur</i>	
<p>Mål: At der er skabt forbedrede rammebetingelser og øget livskvalitet gennem fokus på "Lokale fødevarer og madkultur"</p> <p>Aktivitet: Projekter i relation til "Lokale fødevarer og madkultur" med fokus på livskvalitetseffekter</p>	15%	<p>- Gennemføre minimum to samarbejdsprojekter indenfor lokale fødevarer og madkultur med fokus på forbedret folkesundhed, lokalbefolkningens trivsel og selvforsyning.</p>
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 2:	<i>Kunsthåndværk</i>	

<p>Mål: At der er skabt forbedrede rammebetingelser og øget livskvalitet gennem fokus på "Kunsthåndværk"</p> <p>Aktivitet: Understøtte projekter og faciliteter i relation til "Kunsthåndværk" med fokus på formidling og livskvalitetseffekter.</p>	15 %	<ul style="list-style-type: none"> -Gennemføre minimum 2 projekter, der involverer børn og unge i kunsthåndværkprojekter. -Gennemføre minimum to formidlingsprojekter med fokus på kunsthåndværk.
<p>Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 3:</p>	<i>Oplevelser, kultur og fællesskaber</i>	
<p>Mål: At der er skabt forbedrede rammebetingelser og øget livskvalitet gennem fokus på "Oplevelser, kultur og fællesskaber"</p> <p>Aktivitet: Understøtte projekter i relation til "Oplevelser, kultur og fællesskaber", der bygger bro mellem generationer og inddrager frivillige i arbejdet</p>	15%	<ul style="list-style-type: none"> - Gennemføre minimum fire projekter, der skaber nye eller forbedrede eksisterende mødesteder. - Gennemføre minimum to projekter, der omstiller eksisterende faciliteter til ændret brug og behov - Realisere minimum tre projekter, der skaber udvikling i indlandsbyerne på Bornholm (minimum 3 km fra kysten). - Gennemføre minimum et nyt markant kultur-eventprojekt. - Gennemføre tre vidensdelingsmøder, gerne online om iværksætteri, det gode ø-liv eller styrkelse af tilflytningskraften i landdistrikter med fokus på unge.
<p>Total for delmål under rammevilkår</p>	45 %	

<p>Målsætning for udviklingsstrategiens overordnede indsatsområde:</p>	<i>Øge effekten af LAG-indsatsen</i>	
<p>Mål: Øge effekten af LAG-indsatsen</p> <p>Aktivitet: Styrke netværket, kommunikationen, opfølgning på gennemførte projekter</p>	10 %	<ul style="list-style-type: none"> - Styrke samarbejdet både lokalt, nationalt og internationalt gennem minimum tre projekter. -Gennemføre minimum en evalueringsproces med ekstern konsulent. -Medlemstallet skal udgøre 1 % af lokalbefolkningen
<p>Total for delmål under rammevilkår</p>	10 %	

H3 Fiskerirelaterede mål og aktiviteter

Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer, (jf Bilag 4): <ul style="list-style-type: none"> • Vækst og beskæftigelse i fiskeriområderne • Samarbejde og netværk • Bosætning og beskæftigelse i fiskeriområder 	Målsætning Angiv i %, den andel af den tildelte økonomiske ramme til projekter, som påtænkes anvendt til det enkelte indsatsområde.	Målbare mål (anslået)
Målsætning for udviklingsstrategiens overordnede indsatsområde:		Medvirke til at skabe/bibeholde 30 job i lokalsamfundet
Mål: At fastholde eksisterende og skabe nye jobs indenfor "lokale fødevarer og madkultur" med fokus på vækst og beskæftigelse i fiskeriområderne. Aktivitet: Øge udbuddet og selvforsyningsgraden af lokale fødevarer fra havet for lokalbefolkningen	33 %	- Realisere et projekt, som kobler havets ressourcer, havmiljø-forskning og innovation med formidling og oplevelser om "Det Blå Bornholm" for gæster og turister
Mål: Forbedre bosætning og beskæftigelsesforhold i de lokale havnebyer. Aktivitet: Forøge havets og havnenes, anvendelsesmuligheder og herlighedsværdi.	33 %	- Gennemføre minimum fem projekter, der skaber nye oplevelser/aktiviteter - Realisere minimum to projekter indenfor miljøtiltag, der forbedrer havmiljøet.
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 3:		
Mål: Styrke fiskerihavne som vækstcentre og udvikling af følgevirkninger. Aktivitet: Forbedre samarbejdsrelationerne gennem samarbejde og netværk.	33 %	- Gennemføre minimum tre samarbejds- eller netværksprojekter, der øger vækst, beskæftigelse og bosætning ved havet.
Total for delmål under rammevilkår	100 %	

BILAGSOVERSIGT

- Bilag 1** [Procesplan for involvering af lokalsamfundet i strategien](#)
- Bilag 2** [SWOT-analyse for landdistriktet](#)
- Bilag 3** [SWOT-analyse for det Blå Bornholm](#)
- Bilag 4** [Visuel referat af aktørmøde og borgermøder](#)
- Bilag 5** **Dokumentation for at udviklingsstrategien har været i høring hos Bornholms Regionskommune**
- Bilag 6** **Dokumentation for høring blandt medlemmerne og deres godkendelse af udviklingsstrategien**
- Bilag 7** [Evalueringsrapport for LAG og FLAG indsatsen på Bornholm 2022.](#)

KILDEOVERSIGT

Dette er kun et uddrag af litteraturlisten.

[Bornholms Regionskommune \(2021\): "Bornholms Erhvervsstrategi"](#)

[Brk.dk Befolkningsprognose](#)

[BRK - Politik for kultur, fritid og idræt på Bornholm 29012021.pdf](#)

[Danmarks Statistik \(dst.dk\)](#)

[Destination Bornholm \(2022\): Udviklingsplan for turismen på Bornholm frem mod 2030"](#)

[Evalueringsrapport for LAG og FLAG indsatsen på Bornholm 2022.](#)

[Hav-, Fiskeri- og akvakulturprogrammet 2021-2027](#)

[Folkesundhedspolitik Bornholm maj2019.indd \(brk.dk\)](#)

[Klima og Omstillingsrådet \(2021\): "Klimaeksponeret beskæftigelse i Danmark"](#)

[Rambøll \(2021\): "Analyse af muligheder for power to X og grøn gas på Lolland"](#)
[regionh.dk/sundhedsprofilen](#)

[Tal & Fakta Befolkningsprognose 2022-2033 \(brk.dk\)](#)

Lolle, Elisabeth Lauridsen; Fridberg, Torben: *Uddannelse, sundhed og omsorg på Bornholm i Trap Danmark* på lex.dk. Hentet 11. november 2022 fra [https://trap.lex.dk/Uddannelse, sundhed og omsorg p%C3%A5 Bornholm](https://trap.lex.dk/Uddannelse_sundhed_og_omsorg_p%C3%A5_Bornholm)